

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Петрухно Ю. Є.,

Наукова бібліотека Національного
юридичного університету імені
Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

Анотація. У статті розглядаються основні міжнародні та національні законодавчі акти, які регламентують доступ до інформаційних ресурсів у бібліотеках України.

Ключові слова: інформаційні ресурси, міжнародне інформаційне законодавство, закони України, авторське право.

Нині завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій користувачі мають доступ до інформаційних ресурсів у вузівських бібліотеках.

Інформаційні ресурси (ІР) – це, на думку вчених:

– впорядкована кількість даних, знаній у формі документів і на інших носіях інформації, які створюють інформаційні системи та призначені для використання в громадських відносинах [4, с. 131];

– сукупність документів у бібліотеках, архівах, банках даних тощо або сукупність інформаційних продуктів певного призначення, які необхідні для забезпечення інформаційних потреб споживачів у визначеній сфері діяльності [18, с. 22].

Одиницями ІР є «окремі документи і окремі масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, інших інформаційних системах» [5, с. 150].

Вільний доступ до ІР є однією з найважливіших умов розвитку будь-якої держави. В першу чергу, у таких міжнародних документах, як:

«Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства», «Будапештська ініціатива «Відкритий доступ», «Женевська декларація принципів», «Туніська програма інформаційного суспільства» та ін. йдеться про необхідність надавати вільний доступ до IP. У «Будапештській ініціативі «Відкритий доступ», прийнятої 14 лютого 2002 р. на Всесвітньому саміті з питань інформаційного суспільства, зафіксовано: «Ми пропонуємо здійснити через Інтернет вільний доступ до літератури, яку вчені надають суспільству без вимоги фінансової винагороди. Передусім це стосується журнальних статей, що отримали експертну оцінку, але можна також включати і нецензовані препринти, які автори хотіли б помістити в Інтернеті, щоб отримати коментарі або повідомити колег про важливі наукові відкриття». А в «Маніфесті ІФЛА про Інтернет» стверджується, що «безперешкодний доступ до інформації є важливим для свободи, рівності, глобального взаєморозуміння та миру». Забезпечення вільного доступу до інформації, незалежно від форм її передачі та державних кордонів, – головне завдання бібліотечної та інформаційної професії.

Отже, зараз багато бібліотек створює для своїх користувачів власні інформаційні продукти (електронні каталоги, бази даних, віртуальні бібліографічні покажчики тощо). Наприклад, науковою бібліотекою Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого сумісно з кафедрами та редакційно-видавничим відділом вузу створено та розміщено на веб-сайті бібліотеки Стандартизований електронний навчально-методичний комплекс (СЕНМК). У ресурсі в повнотекстовому форматі представлені підручники та навчально-методичні посібники, які доступні студентам дистанційно. Окрім цього, на сайті розміщені також проблемно-орієнтовані банки знань (ПОБЗ). У них включено е-матеріали за двома напрямками: 1) за різними навчальними темами і дисциплінами; 2) для слухачів факультету підготовки професійних суддів університету. У ПОБЗ розміщуються повнотекстові варіанти підручників, монографій, наукових статей, що користуються підвищеним попитом, а також віртуальні огляди з

певних тем (наприклад, «Історія української культури», «Конституція України – основа правової держави», «Захист прав людини і основоположних свобод», «Ярослав Мудрий – видатний діяч Київської Русі» та ін.). Усі ці матеріали користуються великою популярністю серед читачів бібліотеки і доступні цілодобово.

Для студентів, які є основними користувачами цих ІР, визначальними при використанні таких повнотекстових матеріалів є безкоштовність та можливість користування при віддаленому доступі. На жаль, існують і негативні наслідки, які стосуються можливості порушення авторського права через копіювання текстів підручників, навчально-методичної літератури та ін. Для запобігання таких порушень у кожній бібліотеці повинні бути підготовлені спеціальні правила користування електронними ресурсами, які б, з одного боку, максимально забезпечували інформаційні потреби читачів, з другого – обмежували протизаконні дії користувачів інформації при їх роботі з ІР протизаконне копіювання та ін.

В умовах сьогодення можна виокремити два рівні нормативно-правових документів, які регулюють створення, впровадження та доступ до інформаційних ресурсів: міжнародний та національний.

На міжнародному рівні це:

- міжнародно-правові угоди (Загальна декларація про права людини [3]; Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурологічні права [6]; Декларація про права людини та верховенство права в інформаційному суспільстві [1]; Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства [8] та ін.);

- міжнаціональні програми та документи (Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх» [15], модельний Бібліотечний кодекс для держав – учасників СНД [7], Угода про створення системи міжбібліотечного абонементу держав – учасників СНД та ін.).

На національному рівні це:

- Конституція України (ст. 34, пункт 2 ст. 41 та ст. 54);

- Закони України «Про авторське право та суміжні права» [9], «Про бібліотеки та бібліотечну справу» [10], «Про електронний документ та електронний документообіг» [11], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [12], «Про інформацію» [14], «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007-2015 рр.» [15] та ін.;
- Національна програма інформатизації;
- Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [13];
- Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» [2];
- Типові правила користування бібліотеками в Україні, затверджені наказом Міністерства культури і мистецтв України № 275 від 05.05.1999 [17].

Усі вищеозначені нормативно-правові документи передбачають: вільний доступ до інформаційних ресурсів, захист авторського права в інформаційно-пошукових системах, створення та розвиток інформаційних бібліотечних ресурсів в інформаційному суспільстві. Тому саме вони повинні бути підґрунтям для створення внутрішніх правил, які регулювали б правила доступу до ІР у сучасних бібліотеках.

Список використаних джерел

1. Декларация о правах человека и верховенстве права в информационном обществе // Новости Российского комитета ИФЛА. – 2005. – № 2. – С. 5–11.
2. Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека–XXI» : затв. постановою Каб. Міністрів України від 17.08.2011 р. № 956 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 71. – Ст. 2672.
3. Загальна декларація про права людини. – К. : Укр. правн. фундація, 1995. – 12 с. – (Міжнародні документи ООН з прав людини).
4. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : слов.-справ. / В. А. Ильганаева. – Харьков : Город. тип., 2009. – 392 с.
5. Колин К. К. Социальная информатика : учеб. пособие / К. К. Колин. – М. : Акад. Проект :Фонд «Мир», 2003. – 432 с.

6. Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурологічні права. – К. : Укр. правн. фундація : Право, 1995. – 16 с. – (Міжнародні документи ООН з прав людини).
7. Модельный Библиотечный кодекс для стран – участников СНГ : (новая ред.) // Вестник Библиотечной Ассамблеи Евразии. – 2005. – № 1. – С. 54–57.
8. Окинавская хартия глобального информационного общества [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.iis.ru/library/okinawa/charter.ru.html> (дата обращения: 10.03.2014) . – Загл. с экрана.
9. Про авторське право та суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ в ред. від 11.07.2001 р. № 2627-ІІІ // Офіційний вісник України. – 2001. – № 32. – Ст. 1450.
10. Про бібліотеки та бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95ВР в ред. від 16.03.2000 р. № 1561-ІІІ // Офіційний вісник України. – 2000. – № 15. – Ст. 590.
11. Про електронний документ та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-ІV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 25. – Ст. 1174.
12. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 р. № 80/94-ВР в ред. від 31.05.2005 р. № 2594-ІV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 25. – Ст. 1396.
13. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.07.2000 р. № 928/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 31. – Ст. 1300.
14. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ в ред. від 13.01.2011 р. № 2938-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 10. – Ст. 445.
15. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007–2015 рр. : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V // Офіційний вісник України. – 2007. – № 8. – Ст. 273.
16. Програма ЮНЕСКО «Информация для всех» [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.ifapcom.ru/355/358> (дата обращения: 10.03.2014). – Загл. с экрана.
17. Типові правила користування бібліотеками в Україні : затв. наказом М-ва культури і мистецтв України від 05.05.1999 р. № 275 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 28. – С. 243.
18. Ярошенко Т. О. Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки / Т. О. Ярошенко. – К. : Знання, 2010. – 215 с.

Аннотация. В статье рассматриваются основные международные и национальные законодательные акты, которые регламентируют доступ к информационным ресурсам в библиотеках Украины.

Ключевые слова: информационные ресурсы, международное информационное законодательство, Законы Украины, авторское право.

Annotation. Basic international and national legislative acts that regulate access to the informative resources in the libraries of Ukraine are examined in the article.

Key words: informative resources, international informative legislation, Laws of Ukraine, copyright.